

גם הים נסוג

אנה ים הגיעה לישראל בגל העלייה של שנות ה־90 ומאז היא חוזרת לבקר ברוסיה, וזו מבקרת בעבודות שלה. בתערוכת היחיד הראשונה שלה במוזיאון תל אביב היא מציגה סדרת תצלומי מצבות במוסקבה ומדלגת בין רומא, פריז וחיפה. ראיון

// יובל אביבי צילום מיכאל טופיול

"לפעמים, מהחרדה, יש רגע שבו אני חושבת שהייתי צריכה לעשות הכל אחרת לגמרי. הבסיס מתערער. לאיזה רבע שעה אני בטוחה שמהו אחר לגמרי חייב לקרות, ואז זה שוקע"

בין מה שתיארתי לעצמי שיהיה למה שנהיה בסוף, זה תמיד משהו אחר, וזה בסדר. רק צריך יומיים-שלושה להדביק את הפער. מתרגלים לזה ומתחילים לפעול בתוך זה. מה העבודות האלה? מי הן? זה לא שדמינתי משהו ספציפי בהכרח, אבל העבודות מגיעות וזה פשוט שונה. לפעמים, מהחרדה, יש רגע שבו אני חושבת שהייתי צריכה לעשות הכל אחרת לגמרי. הבסיס מתערער. לאיזה רבע שעה אני בטוחה שמהו אחר לגמרי חייב לקרות, ואז זה שוקע."

זה מקום די מערער, תערוכה בהקמה, והכניסה שלי לשם, שמתאפשרת כי אנחנו מיורדים, מוגדרת על ידיה כמו "לראות אותה בעירום". אבל ים, כפי שאפשר להבין, מציגה די באומץ את התפרים של התערוכה, שעוד מעט כבר לא ייראו: העבודות שלא יתלו בסוף, למשל, או אפילו הדרך שבה הן מונחות על הרצפה, ברווחים שאמורים להיות ביניהן כשייתלו. מבחינתה התחביר הזה, היחס המרחבי בין העבודות, הוא חלק חשוב מהתערוכה.

אנה ים שולפת מחרון צדדי עבודה גדולה, שדווקא לא תוצג בתערוכה החדשה שלה בגלריה לצילום של מוזיאון תל אביב, "חלב ציפור" (אוצרת: נילי גורן). זהו תצלום של פסל על רקע גגות בתים. בתהליך הקמת התערוכה ים הבינה שאת התצלום יש להציג בגרסה מוקטנת. היא מעמידה את שתי העבודות, הגדולה שהוגלתה מהתערוכה לצד הגרסה הקטנה שתזכה להיתלות, ואומרת לי: "תראה איך זה לא עובד כשזה גדול. העבודה הקטנה מרוכזת יותר, כמו סירוף". היא צודקת. העוצמה של התצלום בגרסה הקטנה הולכת לאיבוד בגרסה הגדולה. אלה סוג ההחלטות שתמיד נראו לי כמסתורין מוחלט. איך ים יודעת שהעבודה הגדולה "לא עובדת"? ויותר מכך - איך היא יודעת שהקטנת העבודה בשבעה ס"מ תציל אותה? "אני עדיין בשלב ההיכרות עם העבודות", היא מודה, "כשמגיעים לשלב ההקמה, כשהכל נהפך ל'אובייקט' וצריך לעשות את ההתאמה

של ים, בת 34, שהיגרה לישראל בגיל צעיר עם כל משפחתה מיקטרינובורג, אחת הערים הגדולות ברוסיה, לחיפה התוססת. כעבור שמונה שנים בארץ הוריה התגרשו ואביה חזר לרוסיה, לאותה העיר. ים מבקרת שם לא מעט. רוסיה נוכחת בחלק ניכר מהעבודות שלה ומעוררת אוטומטית שאלות על זהות. יתר העבודות בתערוכה צולמו ברומא, בפריז, בחיפה וברחבי ארצות הברית.

"הרעיונות לתצלומים באים ממקומות לא צפויים. זה יכול להיות תצלום באלבום המשפחה או שלט ברחוב. הצילום שלי לרוב לא מסובך, גם מבחינת הביצוע - אני מצלמת במצלמה פשוטה בתהליך שהוא לכאורה 'קל'. זה גם אומר שאני לא מתרחקת מהסביבה שלי. אלה החיים שלי, אני לא מתרחקת מהם. לא נסעתי במיוחד לאפריקה לצלם. אני מצלמת בבית של סבא וסבתא שלי. גם התצלומים שצולמו באירופה לא יכלו לקרות לפני שביליתי שם חצי שנה." ים מדברת על השתתפותה ברזידנסי בסיטה בפריז. לשם היא נסעה אחרי התערוכה הקודמת שלה, "הביטאט", בגלריית ברוומן ב-2012. "גם חצי שנה לא הופכת את המקום ל'שלי'.

היה לי מאוד לא ברור איך מתחילים לעבוד שם בתור אורחת. אני אוהבת להיות תיירת ותיירות מעניינת אותי, דווקא בגלל תחושת הזרות. חצי שנה זה זמן נוח מאוד כי אתה אורח. אמנם אחד שמרגיש נוח, אבל בלי הצורך להיות בן המקום וללמוד את השפה. כבר חוותי הגירה ויש לי פחות רצון ותשוקה לנסוע ללמוד במקום אחר, הדבר הזה שהרכבה אנשים בגילנו רוצים. עשיתי את זה, וזה לא כף. לכן באירופה צילמתי בסופו של דבר במקומות תיירותיים, של אורחים".

באותו אופן גם התרבות הרוסית חודרת לעבודות של ים. הרוסיות נותרה חלק מהותי מהחיים שלה גם בישראל. "אני ישראלית ואני כאן ואין לי תוכניות לנסוע למקום אחר", היא אומרת, "אבל המשפחה שלי ואני באנו מרוסיה וזה חלק גדול ממי שאנחנו, מהזהות שלנו. זו לא החלטה, אלא פשוט התרבות והשפה שלנו. המשפחה שלי מאוד ציונית, עד לרמה שיש להם הרבה פחות עניין לנסוע לשם ממני. סבא וסבתא שלי במצב של נוסטלגיה קשה, אבל הדור של אימא שלי חווה את הקומוניזם על בשרו והם לא מתגעגעים לזה. אני עזבתי כילדה, ויש לי סקרנות. זה לא חיפוש שורשים - זה ההווה שלי. כשאתמר (רוז, בן זוגה של ים ואבי ננס, מיכאל בן שלושת החודשים) בא לאירוע משפחתי שלנו, הוא מדבר רק עם הילדים, כי כל השאר מדברים רוסית".

איזה קטע

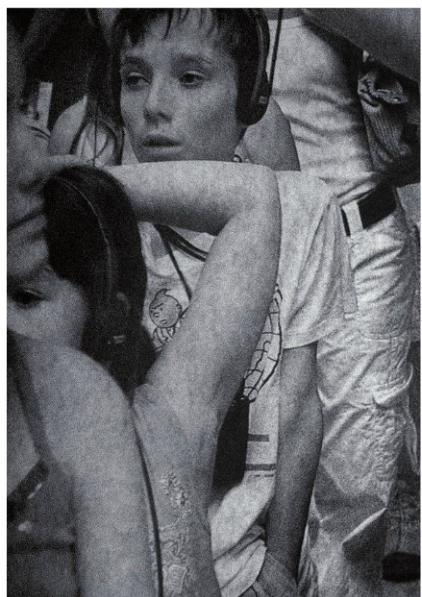
היחס הזה לרוסיה, או למקום בכלל, מקבל טיפול דו ערכי אצל ים. ההגירה לישראל התגלתה כדבר פחות חד משמעי ממה שנדמה היה לה ולמשפחתה. "ההגירה היא בין הדברים העיקריים שעיצבו את האישיות שלי. כשעזבנו זה היה לגמרי כרטיס בכיוון אחד, חשבנו שלעולם לא נחזור, שמסך הברזל מתרומם לשנייה ואנחנו צריכים להימלט בסדק שנוצר לפני שייטרק מיד. נפשית אתה עושה קטיעה, כי אתה חושב שזה נגמר. לקח איזה שנתיים עד שהמצב שם התאזן והבנו שדברים התחילו להשתנות".

במבט ראשון הכניסה לחדר התערוכה יכניס את המבקר לתוך עולם מדומיין שבו הקרקע

מראשה באהבה. עבודות מתוך התערוכה "חלב ציפור"

"עבורי, לא מהמשפחה אלא כתחושה פנימית, לא הייתה לגיטימציה לדמיין שיש מקצוע כזה, אמן. שזה לא סתם תחביב שהשתגע"

ראשים לא מדברים

כניסה לגלריה, מצד שמאל, מונחת סדרת תצלומי פנים. היא מוכנה לתלייה. זו הסדרה היחידה בתערוכה שמורכבת מתצלומים ממגוון תקופות ומקומות בעולם, מה שגרם לבעז נוימן לכתוב בטקסט המופיע בקטלוג שלא הצליח למצוא מכנה משותף בין העבודות. אבל כמו שעולה בסופו של דבר מהטקסט, וניכר בתערוכה גם בגרסתה הטרום תלויה, הוא שהרעור על המכנה המשותף הוא חלק מהותי ממבנה העומק של התערוכה.

זה בא לידי ביטוי, בין השאר, בכך שים לא נותנת כותרות לעבודות שלה ולא מלווה אותן בהסברים כלשהם. לכן סדרת הפנים הזאת מבלבלת קצת: במבט ראשון היא נראית כאוסף של רישומים ולא של תצלומים. אני לא באמת מבין מה אני רואה עד שים מסבירה שאלה תמונות של תחריטי פורטרטים ממצבות בבית קברות במוסקבה. הערעור מקבל משנה תוקף: הצורך שלי למקם את התצלומים האלה על פני הגלובוס הוא אנכרוניסטי. הרי את הפורטרטים האלה אפשר לראות כיום גם בבתי קברות בישראל על מצבות של ילידי רוסיה. זוהי תוצאה של גל העלייה שגם ים הייתה חלק ממנו ב-1992, כשהייתה בת 12. "זה נכון שבצילום במיוחד, המקום מאוד נוכח. במובן מסוים חלק מהעבודה שלי הוא היעדר המקום. שמטתי את המיקום. מי שירצה לדעת ולשאל, יכול לאתר את זה, אבל זה לא הדבר הראשון שצריך להנחות את הביקור בתערוכה. זה יגביל את הקריאה מבחינת, את החוויה הראשונית".

הבחירה הזו נובעת, לפחות חלקית, מהביוגרפיה

→ יציבה פחות מכפי שהיא בחוץ. זו הסיבה שבגללה אני נמשך כמעט מיד לסדרת הפנים - היא נותנת תחושה של משהו מחובר יחסית, שניתן להבינו לשנייה אחת - לפני שמתלולת התחושה שבעצם לא הבנת מה ראית. "איתמר תמיד אומר לי לעשות סדרות. שצריך חזרתיות, זה מרגיע, כמו מוזיקה. אני מכורה לקטיעות".

הרבה אמנים מתנגדים לעצם הרעיון של הליכה לקראת הצופה.

"אנחנו עושים אמנות כדי שיראו אותה. אז אולי לא בשלב של הצילום, אבל למשל בשלב שאני רואה את זה במחשב, ובטח כשאני מציבה את העבודות בחלל, אני מנסה להיכנס לראש של הצופה. אני מסתכלת על זה ומנסה לדמיין מה הוא מרגיש, מה הוא חושב, איך הוא יכנס לחלל. אני לא מנסה להקל עליו, אני מתחשבת בו במובן שהוא חלק מזה. לפעמים אני רוצה לאתגר אותו. במקומות מסוימים אני רוצה להקשות עליו, ואז להרפות. את הסדרה של הפורטרטים מהמצבות, למשל, לא רציתי להשאיר לבר על הקיר, ויש שם עוד תצולם ששובר את הרמטיות. רציתי שהם יהיו מסה בתוך התערוכה, אבל לא סדרה נפרדת".

התחושה שנוימן תיאר בטקסט שלו, אם ככה, אינה משוללת מהיסוד. ים מספרת שיש בתערוכה עבודות מסדרות שונות שיצרה, דברים שהיו יכולים להתפתח לגוף עבודות שלם שעומד בפני עצמו, "יש בתערוכה כיוונים שהתחלתי ועצמתי, ובסופו של דבר נכנסו אליה רק שני תצלומים מהם". יש בתערוכה שלושה תצלומים מבווימים של סבא וסבתא שלה, תצלום אחד מסדרה של תצלומים מיקרוסקופיים של גבישים שעשתה סבתה הפיזיקאית, תצלומים של חנות תכשיטים ושל קהל עם אוזניות על האוזניים, ותצלומי מרחבים חסרי הגדרה קונקרטיים כמו גן אירופי חשוך או הפסל, שהצופה לא יודע כנראה, שצולם באצטדיון חשוב ברומא. גם את סדרת הפורטרטים ערכה ים בקפדנות וסיננה תצלומים שנכללו בגוף העבודות המקורי.

"חששתי שהם יהיו יותר מדי מתיים, יותר מדי דרמטיים בהיעדר שלהם. מה שכן קיוויתי שיקרה זה שהם יהפכו לתצלומים הכי חיים בתערוכה. יש מצבות שצילמתי שהיו עליהם דברים מופרכים לחלוטין: מישוה יושב לפני שולחן מלא אוכל ובדיוק לוקח ביס, מישוה משחק עם מחזיק מפתחות של כ.מ.וו. יש את הרגע המכריע של הצילום, שאחר כך גם שואף להיחזק לנצח על האבן, אבל הוצאתי את הדברים האלה כדי שהסדרה לא תהפוך לפרודיה. נשארתי עם משהו שנראה קצת כמו תמונות פספורט. זה נורא חזק. מעניין אותי איך בוחרים את התמונה למצבה. זה רגע מאוד מסוים שאמור לייצג את המת, ובסוף זה נראה כאילו בעל מקצוע עשה שטנץ. קיים הגיסיון הנואש להיות ייחודי, ולעומתו נראה כאילו מכונה עשתה את כולם. והריאליזם - באחת המצבות שמרו על הפזילה של הנקבר".

את מתארת את התערוכה כמעין רטרופקטיבה קטנה.

"כמעט בכל התערוכות שעשיתי יש חשיבה כזו. גם התערוכות הקודמות לא היו אחידות מבחינת העריכה. זה תמיד פועל להמון כיוונים

והתחביר של העבודות פועל ברבדים שונים. אני חושבת שהעשייה של האמן היא לפעמים סוג של ספירה. פתאום אני חוזרת למשהו שעשיתי לפני שש שנים, מוצאת איזה תצלום או מהלך שעשיתי, שעכשיו הופך לרלוונטי. לפעמים אני מסתכלת ואומרת: 'איך פספסתי את זה אז?'. אבל כנראה שאז זה לא היה רלוונטי".

ים מספרת שהנסיעה שלה לסיטה הגיעה אחרי תערוכת יחיד וגם אחרי מוות של חברה אהובה. זה אולי מסביר את הרוח המורבידית ששורה על התערוכה. "כל הזמן שואלים אותי אם סבא וסבתא שלי עדיין בחיים בגלל התצלומים שלהם", היא אומרת, ולעומת זאת מבהירה שעבודה עוד מוקדם מדי לפענח את התערוכה ("אם כי ללא ספק יש כאן דיבור על מוות"). כשאני מעלה את האפשרות הזו מתברר שהתיאוריה היפה שלי לא ממש עומדת במבחן הכרונולוגי של היצירות. "הפורטרטים הראשונים של המצבות צולמו לפני כן, ותצלומי הקברים שלי הופיעו בתערוכה קודמת. בתואר השני היה פורטרט אחד של קבר, תחריט. אבל כן, זה בוודאי חיזק את זה. אני לא עובדת כל כך ב'פרויקטים', אני לא מתחילה את סדרת

"אנחנו עושים אמנות כדי שיראו אותה. אולי לא בשלב של הצילום, אבל בחלל הגלריה אני מנסה להיכנס לראש של הצופה ולדמיין מה הוא מרגיש"

התצלומים בהחלטה מה אני רוצה לייצר עכשיו. זה בדרך כלל ממשיך את מה שעשיתי קודם. כמוכן שאני משנה ומשתנה, אני לא רוצה להשתעמם, אבל יש איוו ציפייה שתעשה סיבוב של 180 מעלות בתערוכה הבאה שלך, ואני לא מאמינה בזה - אני מנסה לשמור על ה-DNA שלי בעבודות. לא אעשה בדיוק את אותו דבר, אבל יש דברים שחוזרים".

זו תערוכת היחיד הרביעית של ים, אחרי תערוכה אחת בגלריית המדרשה שאצר דורון רבינא ב-2007, שנתיים אחרי שסיימה את הלימודים במדרשה לאמנות (ליים גם תואר שני באמנות מבצלאל) ושתי תערוכות יחיד בגלריה ברונמן, אבל איכשהו תמיד ההרגשה בהגעה למוזיאון תל אביב קצת אחרת. "זה מלחיץ כי זה בקנה מידה גדול. לא מבחינת ההיקף, אלא מבחינת הבמה".

את מרגישה שזה קרה בזמן, ההגעה למוזיאון? "זה לא שסיימתי עכשיו את הלימודים וזה נפל עליי בפוקס, נחת עליי כמו מטאור. זה לא קסם וזה לא פתאומי. הייתה דרך ארוכה והרבה עבודה. שנים לקח לי להאמין שכל פנזטיית האמנות הזו לא תתפוצץ לי בפרצוף. גם כשהלכתי ללמוד, מה ששכנע אותי זו תעורת ההוראה שמקבלים במדרשה, שיש איזה עוגן. גדלתי בבית של הערכה לאמנות, אבל אימא שלי מורה ואבא רופא, ועבורי, לא מהמשפחה אלא כתחושה פנימית, לא הייתה לגיטימציה לדמיין שיש מקצוע כזה, אמן. שזה לא סתם תחביב שהשתגע".

"חלב ציפור", הגלריה לצילום במוזיאון תל אביב. 22.11'23.5

פירושקי כבר לא נראה ממנה. מתוך התערוכה "חלב ציפור"